کشَف، رودِفرصت‌ها

در میزگرد شهرآرا وعده‌های برزمین مانده و فرصت‌های پیش‌روی رودخانه اساطیری مشهد بررسی شد

عکس: داوود دیلمی/ شهرآرا

آقای علی میرزایی، تا همین امروز که دور بِه میز نشسته‌ایم، هزینه‌های بسیاری برای کشف رود صرف شده است. در یک برده که رسانه‌ها توجه‌ای ویژه به موضوع کشف رود داشتند، موضوع تا تخریب بخشی از اراضی کشت شده در آن محدوده هم پیش رفت؛ اوج‌ها آمدند و خرابی مزارع کشت سبزی‌های آلوده در دستور کار قرار گرفت و در مدت‌های بعد صنوبرکاری هم انجام شد. اما بعد از گذشت مدتی، همه چیز از تَب و تاب افتاد. ادامه آزادسازی‌ها و حفظ این اراضی آزادشده با مشکلاتی مواجه شد؛ مشکلاتی که ۳ سال قبل اعلام شد با موضوعات مالی کُره خورده است. علت این فراز و فرود شکل‌گرفته در کشف رود، چه چیزی بوده است یا چه کسانی بوده‌اند؟

علی میرزایی: در این باره باید گبرتی به گذشته کشف رود برنیم. بیش از ۳۰ سال از اتفاقات زیست محیطی پیرامون این رودخانه می‌گذرد. وقوع شرکت آب منطقه‌ای استان به منظور انجام امور اجرایی با محوریت نجات و احیای کشف‌رود مربوط به سال ۹۳ است. در آن سال بررسی‌هایی صورت گرفت و راهکارهای متعددی که در گذشته برای کشف‌رود تجربه شده بود، بررسی شد. پس از پایان بررسی‌ها تنها راهی که برای نجات کشف‌رود در نظر گرفته شد، آزادسازی اراضی این محدوده بود. آن زمان وضعیت آن قدر حاد بود که حتی راهی برای دسترسی به رودخانه و انجام اقدامات اجرایی وجود نداشت. بدون امکان دسترسی هم نمی‌توانستیم طرح‌ها را برای نجات و احیای کشف‌رود اجرا کنیم. دسترسی‌ها به قدری محدود بود که در برخی موارد، امکان ورود به کشف‌رود حتی در فاصله ۱۰ کیلومتری وجود نداشت. این وضعیت شرایط کار را سخت و در عمل، ما را دچار مشکلاتی کرده بود. حتی امکان اجرای پروژه‌های در آن محدوده را نداشتیم. اگر محدوده‌ای را به اقدامات خود در این حوزه ملزم می‌کردیم، این امر بسیار همت کردن. با این همکاری ها ۷۶ کیلومتر از این مسیر که از شاهنامه تا ۵ کیلومتری محدوده جرمشهر بود، آزاد شد. همچنین از ۸۶ شعبه‌ی کشف‌رود، فرعی های پاوا و سیابسک آزاد شد. همه‌کسون نیز ماشین‌آلات در حرکت‌سنگ پایانی و بالادست بولوار شاهنامه به سمت غرب در حال بازگشایی مسیر هستند. با این بازگشایی، محدوده مجرا اصلی بازگشایی کشف‌رود به ۸۲ کیلومتر می‌رسد. البته اگر فرعی‌ها را اضافه کنیم، در مجموع این بازگشایی ۹۰ کیلومتر می‌شود. تا کنون بیش از ۶۰ پل و زیرگذر در این محدوده احداث کرده‌ایم. همچنین چند سایتکان گشت و نظارت احداث شده است. علاوه بر آن ۱۰ گشت و نظارت در مسیر فعال هستند. یکی دیگر از اقدامات انجام‌شده در محدوده کشف‌رود، مربوط به انتقال پساب خین عرب بود که این موضوع نیز به بخش خصوصی واگذار شد.

با این توضیحات چرا روند بازکشایی و احیای کشف‌رود کُند و حتی به عبارتی متوقف شد؟

همان‌گونه که اشاره کردید، در حوزه و حیطه محیط زیست انسانی است و در حوزه و حیطه اختیارات کاری من که مربوط به محیط زیست طبیعی است، قرار نبود.

برای این پیش‌تصفیه تاکنون چقدر هزینه شده است؟

علی‌میرزایی: تاکنون ۹ میلیارد تومان هزینه شده است؛ ۴ میلیارد تومان از محل اعتبارات سفر هیئت دولت و ۵ میلیارد تومان از اعتبارات شرکت آب منطقه. برای فاز دوم نیز برآورد هزینه مرداد سال ۴۰ میلیارد تومان است. در این راستا نیز تاکنون ۱۵ میلیارد تومان اوراق تا سال ۱۴۰۰ تأمین و ابلاغ شده است تا ادامه کار انجام شود.

در حوزه آزادسازی‌های اراضی تصرف شده، در چه مرحله‌ای قرار دارید؟

در حال حاضر ۱۸۰ هکتار از اراضی محدوده کشف‌رود آزاد و تحویل شهرداری شده که در این محدوده نیز درخت کاری صورت گرفته است، اما در کل می‌توان گفت که ۱۵۵۰ هکتار آزاد شده است.

به کشفه کشف‌رود اشاره کردید. لطفا توضیحاتی نیز درباره وضعیت حال و اقدامات در دستورکار برای آینده کشف‌رود ارائه کنید

طرح‌هایی در دست اقدام داریم؛ برای مثال خط انتقال پساب خین عرب به غرب مشهد در دستور کار است و در آستانه افتتاح قرار دارد. یکی از مشکلات کشف‌رود در پایین دست و در محدوده تصفیه‌خانه اولنگ مربوط به سرریز پساب این تصفیه‌خانه است که این موضوع نیز به بخش خصوصی واگذار شده است. برای کم‌کردن این مطالعاتی صورت گرفته و مدل تصفیه‌خانه آن آماده شده است که وارد مرحله توافق با شهرداری شده‌ایم. محدوده التیمور نیز در اختیار شهرداری است تا تصفیه‌خانه احداث شود. با این تصفیه‌خانه در حدود ۲۰۰ تا ۳۰۰ لیتر بر ثانیه، پساب از این محدوده جمع‌آوری می‌شود. برای تصفیه‌خانه سپنتاژ هم فول مشاوره‌ای کمک‌دانه شده است. با اجرای این موارد، فقط معضل ذی‌نفع مانند آب منطقه‌ای، حاضر ۸۰ درصد اقدامات در محدوده کشف‌رود انجام شده و فقط ۲۰ درصد باقی مانده است. قبول دارم که هنوز در محدوده مشهد وضعیت بحرانی است. روزهای اولی که با کشت و کارهای صورت گرفته در کشف‌رود مقابله شد، کشاورزان آن محدوده با کمی عقب‌نشینی به سمت کشت و کارهایی غیرمستقیم رفتند و جو گندم کشت کردند. اما با گندشدن روند اقدامات مقابله‌ای در محدوده، موضوع صیقلی‌تر از قبل این محدوده قوت گرفت و موتور تلمبه‌ها دوباره فعال شد. البته در حال حاضر، جمع آوری موتور تلمبه‌ها را هکار اصلی مشکلات نیست. راهشدن این پساب و فاضلاب در رودخانه کشف رود و رفتن آن به سمت پایین‌دست و اراضی میامی، یک مشکل بزرگ است؛ زیرا رها کردن این فاضلاب و رسیدن آن به اراضی پایین‌دست، زمینه‌ساز کشت خربزه در این محدوده است. مشکل بزرگی که در این محدوده داریم، این است که در میامی، جاده‌ای برای دسترسی نداریم و همین موضوع، مشکلات ما را برای نظارت بر این منطقه بیشتر می‌کند. با ورود شهرداری می‌توان امیدوار بود تا پایان سال ۹۹ موضوع بهداشتی در کشف رود تمام شود. فعالیت‌های عمرانی زیاد هم می‌برد و نمی‌توان تاریخ مشخصی برای پایان آن ارائه کرد.

آقای سلامی، مدت زیادی از دستور استاندار و ورود شهرداری به موضوع کشف رود نگذشته است. شاید اولین سؤال مردمی از شهردار مشهد به عنوان فرماندد کشف رود و مجموعه شهرداری این باشد که شهرداری مدیریت کند؟

سلامی: مجموعه شهرداری مشهد از روزی که فرماندهی کشف‌رود به آنان واگذار شده، صدر تا ذیل شهرداری را بر برقراری هماهنگی و تعامل میان دستگاه‌های مسئول، استماع اقدامات و مشکلات آنان و نیز برگزاری جلسات کارشناسی به منظور تعیین راهکاری کاربردی در حوزه کشف رود قرار داده است. در این راستا تاکنون جلساتی با استاندار خراسان رضوی برگزار شده است. همچنین چندین جلسه با معاون عمرانی استاندار داشته‌ایم. جدا از این موارد، جلسات کارشناسی میان دستگاه‌ها برگزار شده است تا به یک برآیند و اجماع نظر برسیم.

از قول مسئولان و عده‌ها و تأکیدهای متعددی درباره کشف رود در رسانه‌ها منتشر شده است، اما این حرف‌ها و اقدامات، مستمر و پایدار نبوده و در نهایت به فراجایی نرسیده است. شهرداری برای پرهیز از این اتفاق و اینکه اقدامات بعد از گذشت مدتی از تَب و تاب و پیگیری نیفتد، چه برنامه‌ای دارد؟

بله، این موضوع مهم‌ترین چالش کشف‌رود است. از نظر ما، آنچه سبب بروز مشکلات و تداوم‌نداشتن فعالیت‌ها در این محدوده شده، نداشتن جداگانه هریک از دستگاه‌های مسئول است. در این راستا هر کدام از دستگاه‌ها و مسئولان براساس اقتضائات سازمان متبوع خود، اقداماتی برای کشف‌رود انجام دادند و البته حافظ سازمان خود نیز بودند؛ بنابراین برنامه‌ریزی ما با محوریت دستگاه‌های متبوع و اعتباری که می‌توانستند در این حوزه هزینه کنند، لحاظ می‌شد. تا قبل از کندشدن روند اجرایی در کشف‌رود و تا اواسط سال ۹۶، دستگاه‌های قضایی و حتی سپاه به این محدوده به طور جدی ورود کردند و موتور تلمبه‌های فعال هم جمع‌آوری شد. در همان بره و به دلیل جمع‌آوری موتور تلمبه‌ها، درگیری‌های متعدد میان کشاورزانی که قصد داشتند با موتور تلمبه، فاضلاب را از کشف‌رود به اراضی خود برسانند، شکل گرفت. آن زمان راهها مسدود نمی‌شد و تردد آزادانه بود. به جایی رسید که برخی افراد به منزل یکی از همکاران رفتند و تمام وسایل منزل او را شکستند. گاهی ما موران‌ایی که برای جمع‌آوری موتور تلمبه‌ها به آنجا می‌رفتند، مورد ضرب‌وشتم قرار می‌گرفتند و برخی از مأموران ما راهی بیمارستان شدند. گاهی هم مأمورانی که برای برش لوله‌های فاضلاب می‌رفتند، تمام فاضلاب خانم با آن همه آلودگی، به سر و صورتشان می‌پاشید. نیروهای ما با این شرایط سخت کار کردند اما صبح که به مزارع بود، یکی دیگر از مشکلات ما در این محدوده، مربوط به زمین خواراتی بود که اراضی این محدوده را تصرف کرده بودند؛ البته این افراد پس از رفع تصرف دیگر بازنگشتند.

درباره کشاورزان آن محدوده نیز باید به نکاتی اشاره کنم، آن هم اینکه نباید از انصاف عدول کرد. کشاورزان این محدوده از سال‌ها قبل در اینجا ساکن بوده و با کار کشاورزی اعاش معاش می‌کرده‌اند. در سال‌های اخیر و پس از خشک‌سالی‌ها که سبب کم آبی کشف‌رود شد، کشاورزان این محدوده برای کشت و کار خود با مشکل روبه‌رو شدند. از سوی دیگر پساب را رها کرده بودیم و این پساب از طریق این اراضی می‌گذشت. کشاورزان این محدوده تمام زندگی خود را از همین کشف‌رود تأمین می‌کنند و حالا به دنبال راهکار هستند. البته ما موران نیز حق دارند که بگویند چرا آب مورد نیاز مشهد گره خورده است. حتی یک اینکه پساب مبوجود در محدوده، یک منبع آبی است و برای استفاده از آن باید برنامه‌ریزی کنیم. این موضوع هم که بخواهیم در اراضی آزادشده در کشف‌رود کشاورزی کنیم، منطقی نیست. آزادسازی در محدوده بولوار شاهنامه به دلیل ساخت بلاها و قطعه بندی‌های غیرمجاز در جریان است و ۱۰۰ کیلومتر نیز آزادسازی شده است. اما در محدوده جرمشهر و ۵۰ کیلومتر بعد از آن، آزادسازی‌ها به واسطه سد شورچه است که در پایین دست درحال ساخت است. در این محدوده بند بزرگی روی کشف‌رود احداث کرده‌اید.

محل دقیق این بند که روی رودخانه کشف‌رود زده شده، کجاست؟

در ۸۰ کیلومتری مشهد، بالتوجه به اجرای پروژه سد شورچه، مطالعات منطقه‌ای تا حد شورچه به وسعت ۱۰۰ کیلومتر صورت گرفته و نهایی شده است. در این محدوده، نقاط حساس و بارگشایی شده است. از آنجاکه در این محدوده، موضوع آب و ذخیره‌سازی مطرح است، رفع تصرف‌ها ادامه می‌یابد. به‌طور یقین، موضوع سد شورچه که میلیاردها تومان برای آن هزینه می‌شود، اهمیت بسیار دارد.

روند اجرایی کشف‌رود در یک سال ونیم اخیر کُند و تقریبا از اواخر ۹۶ متوقف شده است. این روند تنها در حد نظارت بوده و دوباره موتور تلمبه‌ها به مزارع راه یافته است و فاضلاب و مزارع روستاهای قازقان، کنه بیست و قیاس آباد می‌شود. تا قبل از کندشدن روند اجرایی در کشف‌رود و تا اواسط سال ۹۶، دستگاه‌های قضایی و حتی سپاه به این محدوده به طور جدی ورود کردند و موتور تلمبه‌های فعال هم جمع‌آوری شد. در همان بره و به دلیل جمع‌آوری موتور تلمبه‌ها، درگیری‌های متعدد میان کشاورزانی که قصد داشتند با موتور تلمبه، فاضلاب را از کشف‌رود به اراضی خود برسانند، شکل گرفت. آن زمان راهها مسدود نمی‌شد و تردد آزادانه بود. به جایی رسید که برخی افراد به منزل یکی از همکاران رفتند و تمام وسایل منزل او را شکستند. گاهی مأمورانی که برای جمع‌آوری موتور تلمبه‌ها به آنجا می‌رفتند، مورد ضرب‌وشتم قرار می‌گرفتند و برخی از مأموران ما راهی بیمارستان شدند. گاهی هم مأمورانی که برای برش لوله‌های فاضلاب می‌رفتند، تمام فاضلاب خانم با آن همه آلودگی، به سر و صورتشان می‌پاشید. نیروهای ما با این شرایط سخت کار کردند اما صبح که به مزارع بود، یکی دیگر از مشکلات ما در این محدوده، مربوط به زمین خواراتی بود که اراضی این محدوده را تصرف کرده بودند؛ البته این افراد پس از رفع تصرف دیگر بازنگشتند.

درباره کشاورزان آن محدوده نیز باید به نکاتی اشاره کنم، آن هم اینکه نباید از انصاف عدول کرد. کشاورزان این محدوده از سال‌ها قبل در اینجا ساکن بوده و با کار کشاورزی اعاش معاش می‌کرده‌اند. در سال‌های اخیر و پس از خشک‌سالی‌ها که سبب کم آبی کشف‌رود شد، کشاورزان این محدوده برای کشت و کار خود با مشکل روبه‌رو شدند. از سوی دیگر پساب را رها کرده بودیم و این پساب از طریق این اراضی می‌گذشت. کشاورزان این محدوده تمام زندگی خود را از همین کشف‌رود تأمین می‌کنند و حالا به دنبال راهکار هستند. البته ما موران نیز حق دارند که بگویند چرا آب مورد نیاز مشهد گره خورده است. حتی یک اینکه پساب مبوجود در محدوده، یک منبع آبی است و برای استفاده از آن باید برنامه‌ریزی کنیم. این موضوع هم که بخواهیم در اراضی آزادشده در کشف‌رود کشاورزی کنیم، منطقی نیست. آزادسازی در محدوده بولوار شاهنامه به دلیل ساخت بلاها و قطعه‌بندی‌های غیرمجاز در جریان است و ۱۰۰ کیلومتر نیز آزادسازی شده است. اما در محدوده جرمشهر و ۵۰ کیلومتر بعد از آن، آزادسازی‌ها به واسطه سد شورچه است که در پایین دست درحال ساخت است. در این محدوده بند بزرگی روی کشف‌رود احداث کرده‌اید.

محل دقیق این بند که روی رودخانه کشف‌رود زده شده، کجاست؟

در ۸۰ کیلومتری مشهد، بالتوجه به اجرای پروژه سد شورچه، مطالعات منطقه‌ای تا حد شورچه به وسعت ۱۰۰ کیلومتر صورت گرفته و نهایی شده است. در این محدوده، نقاط حساس و بارگشایی شده است. از آنجاکه در این محدوده، موضوع آب و ذخیره‌سازی مطرح است، رفع تصرف‌ها ادامه می‌یابد. به‌طور یقین، موضوع سد شورچه که میلیاردها تومان برای آن هزینه می‌شود، اهمیت بسیار دارد.

روند اجرایی کشف‌رود در یک سال ونیم اخیر کُند و تقریبا از اواخر ۹۶ متوقف شده است. این روند تنها در حد نظارت بوده و دوباره موتور تلمبه‌ها به مزارع راه یافته است و فاضلاب و مزارع روستاهای قازقان، کنه بیست و قیاس آباد می‌شود. تا قبل از کندشدن روند اجرایی در کشف‌رود و تا اواسط سال ۹۶، دستگاه‌های قضایی و حتی سپاه به این محدوده به طور جدی ورود کردند و موتور تلمبه‌های فعال هم جمع‌آوری شد. در همان بره و به دلیل جمع‌آوری موتور تلمبه‌ها، درگیری‌های متعدد میان کشاورزانی که قصد داشتند با موتور تلمبه، فاضلاب را از کشف‌رود به اراضی خود برسانند، شکل گرفت. آن زمان راهها مسدود نمی‌شد و تردد آزادانه بود. به جایی رسید که برخی افراد به منزل یکی از همکاران رفتند و تمام وسایل منزل او را شکستند. گاهی مأمورانی که برای جمع‌آوری موتور تلمبه‌ها به آنجا می‌رفتند، مورد ضرب‌وشتم قرار می‌گرفتند و برخی از مأموران ما راهی بیمارستان شدند. گاهی هم مأمورانی که برای برش لوله‌های فاضلاب می‌رفتند، تمام فاضلاب خانم با آن همه آلودگی، به سر و صورتشان می‌پاشید. نیروهای ما با این شرایط سخت کار کردند اما صبح که به مزارع بود، یکی دیگر از مشکلات ما در این محدوده، مربوط به زمین خواراتی بود که اراضی این محدوده را تصرف کرده بودند؛ البته این افراد پس از رفع تصرف دیگر بازنگشتند.

درباره کشاورزان آن محدوده نیز باید به نکاتی اشاره کنم، آن هم اینکه نباید از انصاف عدول کرد. کشاورزان این محدوده از سال‌ها قبل در اینجا ساکن بوده و با کار کشاورزی اعاش معاش می‌کرده‌اند. در سال‌های اخیر و پس از خشک‌سالی‌ها که سبب کم آبی کشف‌رود شد، کشاورزان این محدوده برای کشت و کار خود با مشکل روبه‌رو شدند. از سوی دیگر پساب را رها کرده بودیم و این پساب از طریق این اراضی می‌گذشت. کشاورزان این محدوده تمام زندگی خود را از همین کشف‌رود تأمین می‌کنند و حالا به دنبال راهکار هستند. البته ما موران نیز حق دارند که بگویند چرا آب مورد نیاز مشهد گره خورده است. حتی یک اینکه پساب مبوجود در محدوده، یک منبع آبی است و برای استفاده از آن باید برنامه‌ریزی کنیم. این موضوع هم که بخواهیم در اراضی آزادشده در کشف‌رود کشاورزی کنیم، منطقی نیست. آزادسازی در محدوده بولوار شاهنامه به دلیل ساخت بلاها و قطعه‌بندی‌های غیرمجاز در جریان است و ۱۰۰ کیلومتر نیز آزادسازی شده است. اما در محدوده جرمشهر و ۵۰ کیلومتر بعد از آن، آزادسازی‌ها به واسطه سد شورچه است که در پایین دست درحال ساخت است. در این محدوده بند بزرگی روی کشف‌رود احداث کرده‌اید.

آقای جمشیدی، مشکلات کشف رود از دید شما به عنوان نماینده یک تشکل مردمی کدام‌اند؟ چرا کشف رود به این وضعیت بحرانی در حوزه زیست محیطی رسید؟

سمن‌ها و رسانه‌ها نمایندگان مردم هستند که با اطلاع‌رسانی می‌توانند بستری برای آگاهی‌بخشی و مطالبه‌گری بحق مردم باشند. در مورد کشف‌رود نیز رسانه‌ها بسیار پای کار بوده‌اند و همین اطلاع‌رسانی‌های آن‌سان سبب شد در سال‌های گذشته اقداماتی مانند آزادسازی حریم این رودخانه شکل بگیرد که این خود جای تشکر دارد. با فاضلاب آبیاری می‌شدند و محصولاتشان روانه بازار و سفره‌های مردم شد. البته منکر آن نیستم که در این سال‌ها اقداماتی هم صورت گرفته است؛ اما مدیریت‌ها برای سامان‌دادن به کشف‌رود تاکنار آمد بود. چراز ۲۰ سال قبل فریاد می‌زنیم در چندان در خور توجه نبود. کم‌کاری آنان سبب شد جلو چشم این ۱۲ دستگاه و دیگر مسئولان این شهر، مزارع کشاورزی با آب فاضلاب شکل بگیرد و فاضلاب شهری و صنعتی داخل رودخانه رها شود. در ادامه، همین کم‌کاری دلیلی شد که از محدوده آنان است. اما در گذشته، اقدامات این ۱۲ دستگاه که اکنون نمایندگان آنان در جلسه حضور دارند،